

DARIUSZ KLOZA

Kalendarium pracy społecznej białostockiej placówki Towarzystwa Opieki nad Majdankiem (1980–2006)

Wprowadzenie

Towarzystwo Opieki nad Majdankiem powstało 12 listopada 1945 r. z inspiracji działaczy społecznych Lublina i Lubelszczyzny jako ogólnopolska, otwarta organizacja typu *non-profit*, zrzeszająca tych, którym bliska była szeroko rozumiana idea upamiętniania Majdanka oraz – później – prowadzenia badań naukowych nad jego historią. Towarzystwo – ściśle współpracując z Państwowym Muzeum na Majdanku w Lublinie – obecnie ma na celu opiekę nad byłym hitlerowskim obozem koncentracyjnym na Majdanku oraz zachowanie pamięci o martyrologii narodu polskiego i narodów świata doświadczonych dwudziestowiecznymi totalitaryzmami europejskimi. W realizacji powyższych zadań opiera się na honorowej pracy ludzi dobrej woli (nie tylko kombatanów) pragnących realizować *pro publico bono* cele przyświecające założycielom.

Białostocka placówka Towarzystwa została powołana 20 lutego 1980 r. jako samodzielne Koło, które w 1989 r. podniesione zostało do rangi oddziału wojewódzkiego. Przez ponad ćwierć wieku koncentrowała ona swą działalność statutową na trzech zasadniczych płaszczyznach: rejestracyjno-badawczej (głównie gromadzenie archiwaliów i relacji), artystycznej (m.in. wieczory poezji obozowej, ekspozycje dokumentalne i wystawy prac plastycznych) oraz – dominującej – dydaktycznej (np. konkursy historyczno-literackie, sesje popularnonaukowe, publikacje książkowe czy „spotkania pokoleń”). Aktywność ta, ukierunkowana na popularyzację rzetelnej wiedzy historycznej oraz upamiętnianie ofiar represji, prowadzona była zasadniczo na szczeblu regionalnym i osiągała taki rozmiar, na jaki pozwalała społeczna praca członków zwyczaj-

nych (obecnie ok. 80 osób) i współpracowników oraz pomoc i hojność sponsorów i władz publicznych.

Organizacja i działanie białostockiego Towarzystwa ściśle związane są z osobą mgra Stanisława Zybały (1924–2002), byłego więźnia obozu na Majdanku i żołnierza Batalionów Chłopskich (ps. „Kurka”, „Pilot”), który wystąpił z inicjatywą powołania ognia tego stowarzyszenia na Podlasiu, a następnie honorowo przewodniczył mu przez dwadzieścia dwa lata, kierując się mottem: „*Naród, tracąc pamięć, traci życie*”. Jego wizja, zaangażowanie i oddanie sprawie wyznaczyły wysoki stopień aktywności oraz określiły kierunki działań białostockiego Towarzystwa. Jego biografia ukazała się w I tomie „*Słownika Biograficznego Białostocko-Lomżyńskiego*” oraz (rozszerzona) we wspomnieniach obozowych mgra Stanisława Zybały, zatytułowanych „*Piekło na ziemi*”.

Poniższe kalendarium, oparte głównie na corocznych sprawozdaniach, relacjach uczestników oraz wycinkach z prasy lokalnej, ma na celu przybliżenie najważniejszych wydarzeń w działalności statutowej białostockiego ognia Towarzystwa (z pominięciem mniej istotnych kwestii organizacyjnych) od jego powstania w 1980 r. do uroczystości jubileuszu 25-lecia pracy społecznej, tj. do października 2005 r. Ze względów praktycznych zakres czasowy został rozszerzony o 2006 rok. Najbardziej doniosłe osiągnięcia zostały pokrótce opisane. Natomiast dzieje półwiecza działalności (1945–1995) Towarzystwa (całej organizacji) opublikował dr Józef Marszałek w XVI tomie „*Zeszytów Majdanka*” (1995), zaś ostatnie dziesięciolecie pracy Towarzystwa przybliżyła mgr Anna Wójcik w XXIII tomie tego periodyku (2005).

Opracowania te, jak i niniejsza próba podsumowania, mają szczególne znaczenie w rozpoczętej niedawno dyskusji o potrzebie istnienia Towarzystwa i podobnych jemu organizacji w obecnej rzeczywistości społecznej.

Przed rokiem 1980

Zanim powstało Koło Towarzystwa w Białymstoku, cele przyświecające tej organizacji realizowane były na Podlasiu głównie przez indywidualne inicjatywy kombatantów, ich organizacji społecznych i zrzeszeń (np. ZBoWiD-u oraz Związku Inwalidów Wojennych PRL) czy bezpośrednio przez Państwowe Muzeum na Majdanku (np. wystawa objazdowa pt. „*Majdanek oskarża i ostrzega*” prezentowana w Białymstoku w 1964 r.).

Pierwsze próby powołania placówki Towarzystwa na Białostocczyźnie były podejmowane już w latach sześćdziesiątych. Dopiero jednak przejście mgra Stanisława Zybały na emeryturę w lipcu 1979 r. umożliwiło mu wznowienie inicjatywy organizacyjnej, zakończonej sukcesem. W dniu 14 grudnia

1979 r. Zarząd Główny Towarzystwa w Lublinie udzielił mu pełnomocnictwa „*do działania w zakresie organizowania placówki – Koła Towarzystwa Opieki nad Majdankiem, którego terenem działania będzie miasto Białystok*”. W skład powołanego następnie komitetu organizacyjnego weszli: mgr Stanisław Zybała (przewodniczący), doc. dr hab. Władysław Gałasiński, Zygmunt Szliserman, Stanisław Lewonowski oraz Edward Kundzicz.

Rok 1980

20 lutego – zebranie założycielskie samodzielnego Koła Towarzystwa w Białymstoku, w którym udział wzięli byli więźniowie hitlerowskich obozów koncentracyjnych: Stanisław Zybała, Władysław Gałasiński, Tadeusz Kijowski, Stanisław Lewonowski, Michał Nosowicz, Romuald Mucha, Zygmunt Szliserman, Napoleon Lebieński, Edward Kundzicz, Zofia Klimkiewicz, Romuald Rogiński oraz Henryka Lompart. Prezesem został jednogłośnie wybrany mgr Stanisław Zybała, który pełnił tę funkcję przez siedem kadencji, aż do śmierci.

Początkowe lata działalności statutowej zdominowało poszukiwanie właściwych metod i form pracy oraz sprawy organizacyjne (do lokalowych włącznie) i formalno-prawne. W okresie stanu wojennego wszelka aktywność została ograniczona do minimum.

Pierwsza wzmianka prasowa o działalności białostockiego Koła Towarzystwa ukazała się 7 maja 1981 r. na łamach regionalnej „*Gazety Współczesnej*”.

Rok 1983

21 kwietnia – prelekcja Tadeusza Kijowskiego (byłego więźnia obozu na Majdanku) w Zespole Szkół Gastronomicznych w Białymstoku nt. „*Obozy koncentracyjne w Rzeszy Niemieckiej i na terenach zagarniętych siłą w latach 1933–1945*”, połączona ze wspomnieniami autora z obozu na Majdanku i z działalności w ruchu oporu.

Wrzesień – powstanie Komitetu Honorowego Budowy ekumenicznej Świątyni Pokoju na Majdanku, w skład którego powołany został, jako reprezentant Białostocczyzny, prof. zw. dr hab. Władysław Gałasiński. Świątynia ta miała być „*miejszem modlitwy, zadumy i poszukiwania nowych form porozumienia między ludźmi – bez względu na wyznawaną lub nie wyznawaną religię*” (Testament byłych więźniów Majdanka); do jej wybudowania nigdy jednak nie doszło.

Rok 1984

30 kwietnia – otwarcie w Muzeum Ruchu Rewolucyjnego w Białymstoku ob-
jazdowej wystawy dokumentalnej ze zbiorów Państwowego Muzeum na Maj-
danku, zatytułowanej ogólnie „Majdanek”, na której eksponowano głównie
zdjęcia archiwalne i rekwizyty obozowe. Podczas jej prezentacji zorganizowano
także kilka spotkań byłych więźniów z młodzieżą szkolną.

Lipiec – nagranie na taśmę wideo wspomnień sześciu byłych więźniów obozów
koncentracyjnych na potrzeby Państwowego Muzeum na Majdanku.

Rok 1985

28 maja – odczyt dra Józefa Marszałka z Uniwersytetu Marii Curie-
Sklodowskiej w Lublinie pt. „Majdanek w polityce okupanta”.

Rok 1986

sierpień – obrona dwóch prac magisterskich w Instytucie Historii Filii Uniwer-
sytetu Warszawskiego w Białymstoku napisanych pod kierunkiem prof. dra
hab. Michała Gnatowskiego: Krystyny Jaszczołt, pt. „Warunki życia obozowego
na Majdanku w świetle dokumentów i relacji byłych więźniów” oraz Grażyny
Łodygo, pt. „Majdanek w świetle dokumentów i relacji byłych więźniów”.

20 listopada – nadanie „nowo powstałej ulicy w osiedlu Pieczurki, będącej
przedłużeniem ul. Włociańskiej w kierunku wschodnim do granicy administra-
cyjnej miasta” nazwy „ul. Ofiar Majdanka” (Uchwała nr XIV/102/86 Miejskiej
Rady Narodowej) na wniosek Zarządu Koła z dnia 8 marca 1984 r. Zarząd
i kombatancki krytycznie ustosunkowali się do tego rozstrzygnięcia – ich zda-
niem oddalenie od centrum miasta uniemożliwia „uczczenie pamięci Ofiar
«Golgoty naszych czasów» i przypominanie o męczennikach «lubelskiej fabryki
śmierci», jak mogłaby to czynić w centralnym i uczęszczanym punkcie Białego-
stoku”. Przez lata władze białostockiego Towarzystwa bezskutecznie starały się
o zmianę lokalizacji tej nazwy, w związku z czym nigdy nie doszło do ustawie-
nia tam zaplanowanych symbolicznych tablic pamiątkowych.

Rok 1987

8 kwietnia – otwarcie wystawy prac plastycznych pt. „Pamięci ludzkiej trage-
dii” w Muzeum Ruchu Rewolucyjnego w Białymstoku, zorganizowanej z ini-
cjatywy mgra Aleksandra Antoniuka (1940–2001), na którą złożyły się – pa-
miątki obozowe oraz dzieła sztuki powojennej – prace malarskie, graficzne

i medalierstwo. Zwiedzającym wyświetlano film dokumentalny o tematyce
obozowej oraz organizowano spotkania byłych więźniów z młodzieżą szkolną.

11 kwietnia – sesja popularnonaukowa pt. „Martyrologia obozowa ze szczegó-
łym uwzględnieniem obozu zagłady na Majdanku 1939–1945” w Zespole Szkół
Gastronomicznych w Białymstoku, na której wygłoszono następujące referaty:

- „Działalność Towarzystwa Opieki nad Majdankiem w Białymstoku” (mgr
Stanisław Zybala),
- „Obozy hitlerowskie na terenie Białostocczyzny” (mgr Waldemar Monkie-
wicz),
- „Deportacja więźniów do obozu koncentracyjnego na Majdanku” (mgr Anna
Wiśniewska),
- „Martyrologia więźniów Majdanka” (dr Czesław Rajca),
- „Hitlerowskie obozy koncentracyjne na terenie Polski w aspekcie prawno-
międzynarodowym” (mgr Stanisław Sianko).

Uczestnikom wyświetlono także film dokumentalny pt. „Majdanek. Cmentarzy-
sko Europy” w reż. Aleksandra Forda oraz zaprezentowano wystawy: filateli-
styczną pt. „Pieńko XX wieku” przygotowaną przez inż. Henryka Filipowa, oraz
fotograficzną pt. „Martyrologia dzieci polskich w czasie okupacji hitlerow-
skiej”. Sesję zakończył „Apel o Pokój”, w którym młodzież licealna napisała
m.in. „(...) każdy człowiek powinien dolożyć starań, aby myśl wybitnej pisar-
ki otrzymała nowy kształt – Ludzie ludziom zgotowali szczęśliwy los”.

9 czerwca – wizyta papieża Jana Pawła II na Majdanku. Białostockie Koło To-
warzystwa reprezentowane było przez mgr Stanisława Zybala oraz prof. zw. dra
hab. Władysława Gałasińskiego, którzy uczestniczyli również w głównej uro-
czystości kościelnej w dzielnicy Czuby w Lublinie.

Rok 1988

Maj – wydanie sumptem własnym, przy współpracy Kuratorium Oświaty
i Wychowania w Białymstoku, książki pt. „Golgota naszych czasów”, w której
opublikowane zostały materiały z sesji popularnonaukowej pt. „Martyrologia
obozowa ze szczególnym uwzględnieniem obozu zagłady na Majdanku 1939–
1945”.

11 listopada – uroczysta sesja popularnonaukowa z okazji 70. rocznicy odzy-
skania przez Polskę niepodległości, która odbyła się w Oddziale Wojewódzkim
Stowarzyszenia „Pax” w Białymstoku. Wygłoszono następujące referaty:

- „U narodzin II Rzeczypospolitej” (mgr Stanisław Sianko),
- „Józef Piłsudski a niepodległość Polski” (mec. Maria Katarzyna Grozdek),
- „Białystok w pierwszych latach niepodległości” (mgr Aleksander Antoniuk).

Rok 1989

25 stycznia – decyzją Prezydium Zarządu Głównego Towarzystwa, które dokonało oceny działalności statutowej, białostockie Koło Towarzystwa podniesienie zostało do rangi oddziału wojewódzkiego.

Rok 1990

20 lutego – uroczyste zebranie jubileuszowe z okazji 10. rocznicy powołania białostockiego Towarzystwa, na program którego złożyły się: wystąpienie sprawozdawcze pt. „Powstanie i zarys działalności Oddziału Towarzystwa Opieki nad Majdankiem w latach 1980–1990” (mgr Stanisław Zybała), recytacja wierszy obozowych w wykonaniu licealistów oraz referaty wspomnieniowe: – „Zza drutów do Armii Krajowej” (prof. zw. dr hab. Władysław Gałasiński), – „Oświęcim w oczach dziecka” (mgr inż. Marek Michowski), – „Transport młodzieży z obozu Stutthof do Mauthausen–Gusen” (Henryk Strzałkowski).

Rok 1991

17 kwietnia – sesja popularnonaukowa pt. „Losy białostoczian w latach 1939–1945” w Muzeum Historycznym w Białymstoku, współorganizowana przez białostockie Towarzystwo, podczas której ogłoszono n.w. referaty:

- „Białostoczczyzna w latach II wojny światowej” (dr hab. Adam Dobroński),
- „Zaczęło się od przypadku” (prof. zw. dr hab. Władysław Gałasiński),
- „Białostoczanie w obozach jenieckich w ZSRR w latach 1939–1941” (dr Piotr Zaroń),
- „Sądowo–lekarskie zabezpieczenie zwłok ekshumowanych z mogił ofiar ludobójstwa” (doc. dr hab. Jerzy Janica).

25 października – prelekcja mgra Stanisława Sianki pt. „Niektóre aspekty traktatów polsko–niemieckich o granicy oraz o dobrym sąsiedztwie z 14 listopada 1990 r.”, wygłoszona w I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku

Rok 1992

Marzec – nagranie na taśmę wideo, na prośbę Państwowego Muzeum na Majdanku, relacji byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych: mgra Stanisława Zybały, prof. zw. dr hab. Władysława Gałasińskiego, Henryka Olszki, Romualda Muchy, Grzegorza Chilimoniuka, Bronisława Sienkiewicza oraz Gleba Sakowicza.

15 kwietnia – powołanie przez Stanisława Zybałę (inicjator i główny fundator), Romualda Muchę, Tadeusza Kijowskiego oraz Bronisława Sienkiewicza Fundacji Pamięci Majdanka „Golgota” w Białymstoku, której zadanie polegało na „współdziałaniu z Towarzystwem (...) i Państwowym Muzeum na Majdanku w celu utrwalenia i zachowania pamięci o męczeństwie narodu polskiego i narodów świata w hitlerowskim obozie koncentracyjnym na Majdanku” (Statut) poprzez gromadzenie i efektywne zarządzanie środkami finansowymi. Fundacja istniała w latach 1992–2005.

26 listopada – zebranie ogólne członków białostockiego Towarzystwa, podczas którego mgr Stanisław Zybała wygłosił referat pt. „W rok po ratyfikacji traktatów polsko–niemieckich”.

Rok 1993

30 kwietnia – otwarcie wystawy pt. „W pięćdziesiątą rocznicę zagłady getta białostockiego” w Muzeum Historycznym w Białymstoku, na którą białostocki Oddział Towarzystwa wypożyczył kilkanaście eksponatów.

23 sierpnia – otwarcie wystawy pt. „Żydzi w historii Podlasia” w Muzeum Historycznym w Białymstoku, przygotowanej we współpracy z białostockim Towarzystwem.

15 grudnia – sesja popularnonaukowa pt. „Hold i Pamięć” w I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku, podczas której ogłoszono wyniki pierwszego konkursu historyczno–literackiego dla uczniów szkół ponadpodstawowych pt. „Martyrologia narodu polskiego a rola młodzieży w zachowaniu i utrwalaniu pamięci narodowej”, na który wpłynęło 9 prac, oraz zaprezentowano nagrodzoną pracę autorstwa ucznia Jacka Barańczuka i wysłuchano montażu słowno muzycznego przygotowanego przez uczniów tej szkoły. Referat pt. „Refleksje historyczne” wygłosił mgr Stanisław Zybała.

Rok 1995

21 kwietnia – otwarcie wystawy pt. „*Białostoczan losy okupacyjne*” w Muzeum Historycznym w Białymstoku, współorganizowanej przez białostockie Towarzystwo. Na ekspozycji, będącej częścią obchodów Roku Katyńskiego, zaprezentowano dokumenty, fotografie, ubrania i przedmioty codziennego użytku oraz pamiątki związane z tajnym nauczaniem i działalnością partyzancką. Szczególną uwagę poświęcono białostockiemu gettu oraz deportacjom w głąb ZSRR.

28 września – zebranie ogólne członków białostockiego Towarzystwa z okazji jubileuszu 15-lecia pracy społecznej, podczas którego m.in. wysłuchano refleksji mgra Stanisława Zybały o działalności stowarzyszenia oraz zapoznano się z tekstem testamentowego przesłania byłych więźniów Majdanka.

25 października – sesja popularnonaukowa pt. „*Walka i martyrologia narodowa w latach 1939–1945*”, na którą złożyły się następujące referaty:

- „*Walka zbrojna na Białostocczyźnie*” (mgr Jerzy Kułak),
 - „*Syberyjskie losy białostoczan w latach II wojny światowej*” (mgr Daniel Boćkowski),
 - „*Majdanek – Golgota naszych czasów*” (mgr Stanisław Zybała).
- Otwarcia sesji dokonał pełnomocnik Kierownika Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych pplk mgr Ignacy Maćkowiak.

Grudzień – rozstrzygnięcie konkursu historyczno-literackiego dla uczniów klas IV–VIII szkół podstawowych woj. białostockiego pt. „*Druga wojna światowa w pamięci moich najbliższych*”. Na konkurs wpłynęły 34 prace, a pierwszą nagrodę jury przyznało uczennicy Marcie Domin ze SP im. Elizy Orzeszkowej w Krynkach. Poza regulaminem wyróżniono (za najlepszą recenzję) opiekuna pracy mgr Ewę Kopeć.

Rok 1996

24 kwietnia – sesja popularnonaukowa pt. „*Zachować Pamięć*” w I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku, połączona z otwarciem wystawy prac plastycznych uczniów tej szkoły, tematycznie związanych z przedmiotem sesji. Referat pt. „*Majdanek. Golgota naszych czasów*” przedstawił mgr Stanisław Zybała.

Grudzień – powołanie pierwszej Sekcji Młodych przy I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku.

Rok 1997

24 lutego – publikacja w „*Gazecie Współczesnej*” obszernego artykułu mgra Stanisława Zybały pt. „*Majdanek w naszej pamięci*” przedstawiającego zarys dziejów obozu i działalności białostockiego Towarzystwa.

21 maja – „spotkanie pokoleń” w IV LO im. Cypriana Kamila Norwida w Białymstoku, w którym uczestniczył mgr Stanisław Zybała oraz uczniowie klas o profilu humanistycznym.

Grudzień – wydanie książki pt. „*Walka i martyrologia narodowa w latach 1939–1945*” (Wydawnictwo „Vipart” w Nadarzynie k/Warszawy), na którą złożyły się materiały z sesji popularnonaukowej pod tym samym tytułem oraz artykuł płk dra Wiesława L. Ząbka pt. „*Wojsko polskie w walce z podziemiem niepodległościowym na Białostocczyźnie 1945–1949*”.

Rok 1998

20 lutego – wydanie książki pt. „*...w pamięci moich najbliższych*” (Wydawnictwo „AG-BART” w Białymstoku) zawierającej jedenaście nagrodzonych i wyróżnionych prac konkursowych pod redakcją mgra Stanisława Zybały i mgra Daniela Boćkowskiego:

- „*Pan Włodzimierz*” (Marta Domin),
- „*Wspomnienia babci Lusi*” (Agata Tałuć),
- „*Wspomnienia z czasów II wojny światowej spisane na podstawie opowiadania Czesławy Kalinowskiej*” (Krzysztof Luty),
- „*Wspomnienia dziadka Mieczysława*” (Sylwia Kowalska),
- „*Wojenne dzieje rodziny Sawickich*” (Ewa Goldyn),
- „*To były ciężkie lata*” (Tomasz Sudakowski),
- „*Wspomnienia Sybiraka*” (Anna Olesiewicz),
- „*Prawda o tamtych czasach*” (Małgorzata Kozłowska),
- „*Stracone dzieciństwo*” (Katarzyna Szarkowska),
- „*Syberyjskie wspomnienia babci Jadzi*” (Ewa Dzitkowska),
- „*Wspomnienia kawalerzysty IV Dywizji Artylerii Konnej*” (Wojciech Ostapowicz).

29 października – sesja naukowa pt. „*Drogi do niepodległej Polski*” w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku, na której ogłoszono następujące referaty:

- „*Ku wolnej i niepodległej. Polska walcząca w latach 1918–1920*” (dr Krzysztof Filipow),

- „*Konspiracja obozowa o charakterze wojskowym na Majdanku i przygotowanie do akcji zbrojnej*” (dr Janina Kielboń),
- „*Frontowe i partyzanckie drogi do niepodległej Polski lat wojny 1939–1945*” (mgr Jerzy Kulak).

Sesja odbyła się pod patronatem honorowym Wojewody Białostockiego Krystyny Łukaszuk.

Rok 1999

23 marca – uruchomienie strony internetowej białostockiego Oddziału Towarzystwa, pierwszej w Towarzystwie tego typu formy komunikacji ze społeczeństwem.

21 maja – „spotkanie pokoleń” pt. „*Los nasz dla was przestroga*” w SP Nr 45 im. Jana Pawła II w Białymstoku, w którym uczestniczyli: mgr Stanisław Zybała, prof. zw. dr hab. Władysław Gałasiński i mgr inż. Marek Michowski oraz uczniowie klas siódmych i ósmych wraz z nauczycielami historii i języka polskiego.

15 września – otwarcie wystawy szkolnej pt. „*Majdanek – piekło na ziemi*” w SP Nr 45 im. Jana Pawła II w Białymstoku przygotowanej według scenariusza Dariusza Kłozy, recenzowanego przez mgr Aldonę Żmiejko i mgr Stanisława Zybałę.

Listopad – przygotowanie wystawy pt. „*Niepodległa*” z przeznaczeniem do szkół ponadpodstawowych.

Rok 2000

10 maja – otwarcie wystawy dokumentalnej pt. „*II wojna światowa*” w SP Nr 45 im. Jana Pawła II w Białymstoku, przygotowanej przez uczniów tej szkoły pracujących pod kierunkiem mgr Aldony Żmiejko.

30 listopada – rozstrzygnięcie konkursu historyczno-literackiego dla uczniów szkół ponadpodstawowych województwa podlaskiego pt. „*Łagry i obozy koncentracyjne – hańba XX wieku*”. Na konkurs wpłynęło 28 prac, a pierwszą nagrodę komisja konkursowa przyznała Dariuszowi Kłozie z I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku.

Rok 2001

20 lutego – publikacja „*Informatora Zarządu Oddziału Towarzystwa Opieki nad Majdankiem w Białymstoku*” przygotowanego przez mgr Stanisława Zybałę. Broszura, wydana w języku polskim i angielskim, zawiera podstawowe informacje o działalności Towarzystwa w Białymstoku łącznie ze skróconym kalendarium pracy społecznej w latach 1980–2000 oraz syntezę dziejów obozu na Majdanku.

25 kwietnia – konferencja popularnonaukowa pt. „*Deportacje białostoczan na nieludzką ziemię*” w I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku, przygotowana przez mgr Barbarę Świętońską. Przedstawione zostały dwa referaty licealistów: Łukasza Kuleszy (I LO Białystok) o polityce władz sowieckich na ziemiach polskich oraz Anny Drossel (I LO Augustów) o dzieciach w obozach i łagrach sowieckich.

28 maja – montaż słowno-muzyczny pt. „*Poezja zza drutów*” w Publicznym Gimnazjum Nr 18 w Białymstoku, przygotowany według scenariusza mgr Aldony Żmiejko, w programie którego znalazły się wiersze i piosenki obozowe z tomiku „*Pieśni zza drutów*”.

25 października – otwarcie wystawy dokumentalnej pt. „*Systemy totalitarne – hańba XX wieku*” w Archiwum Państwowym w Białymstoku, przygotowanej według scenariusza autorstwa mgr Stanisława Zybały, mgr Marka Kiełlińskiego oraz Dariusza Kłozy. Ekspozycja, której motywem przewodnim był drut kolczasty, przedstawiała najważniejsze fakty historyczne i zbrodnie europejskich totalitarnych systemów politycznych. Składała się ona z dwóch podstawowych bloków, zatytułowanych „*Faszyzm i nazizm*” oraz „*Komunizm*”, pomiędzy którymi przedstawiono bloki: „*Wojny*” oraz „*Eksterminacja*”. Całość zamykał dział poświęcony zbrodni katyńskiej. Wydarzenia historyczne, przedstawione w postaci skróconych kalendarium, lapidarnych notek czy wykazów, ilustrowane były bogatym materiałem zdjęciowym. Po zakończeniu prezentacji w Archiwum Państwowym wystawa była prezentowana w kilkunastu szkołach średnich woj. podlaskiego i łódzkiego.

15 listopada – „spotkanie pokoleń” pt. „*Skutki systemu totalitarnego*” w I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku, przygotowane przez mgr Barbarę Świętońską. Udział w nim wzięli: mgr Stanisław Zybała, prof. zw. dr hab. Władysław Gałasiński, mgr inż. Marek Michowski oraz uczniowie klas maturalnych.

Rok 2002

17 stycznia – śmierć nieodżałowanego mgra Stanisława Zybały. Jego odejście zamknęło ważny etap w działalności społecznej na rzecz zachowania pamięci o zbrodniach i ofiarach dwudziestowiecznych totalitarnych systemów politycznych w Europie.

22 kwietnia – wydanie książki pt. „*Drogi do niepodległej Polski*” (Wydawnictwo „AG-BART” w Białymstoku), na którą złożyły się (przede wszystkim) referaty z sesji naukowej pod tym samym tytułem z 28 października 1998 r., a mianowicie:

- „*Drogi do niepodległej Polski*” oraz „*Kalendarium walk i wydarzeń 1939–1944*” (oba autorstwa mgra Stanisława Zybały),
- „*Pod Białym Orłem. Niepodległość na Kresach Wschodnich 1918–1919*” (dr Krzysztof Filipow oraz mgr Marek Gajewski),
- „*Żołnierze organizacji konspiracyjnych w obozie na Majdanku*” (dr Janina Kielboń).

Publikacja poświęcona została pamięci zmarłego na kilka miesięcy przed jej wydaniem mgra Stanisława Zybały.

20 czerwca – walne zebranie sprawozdawczo-wyborcze jednogłośnie wybrało na Prezesa białostockiego Oddziału Towarzystwa Panią Jolantę Annę Kłozę (ur. 1955), córkę mgra Stanisława Zybały.

8 października – odrzucenie przez Radę Miejską Białegostoku propozycji nadania nazwy „*Rondo Ofiar Majdanka*” nowo powstałemu rondu u zbiegu ulic: gen. Władysława Sikorskiego, Zwycięstwa, Konstytucji 3 Maja i al. Jana Pawła II (bez przedstawienia uzasadnienia).

Rok 2003

Marzec – wydanie staraniem Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Białymstoku pierwszego tomu „*Słownika Biograficznego Białostocko-Lomżyńskiego*”, w którym ukazała się biografia mgra Stanisława Zybały napisana przez Dariusza Kłozę.

24 kwietnia – lekcja historii dla klas III gimnazjum pt. „*Łagry i obozy koncentracyjne podczas II wojny światowej – hańba XX wieku*” w Publicznym Gimnazjum Nr 17 Integracyjnym w Białymstoku, przygotowana według konspektu mgr Ewy Piotrowskiej i mgr Marzeny Bykowskiej.

Rok 2004

12 października – wydanie i promocja książki pt. „*Pieśń ujdzie calo. Wspomnienia kombatantów ziemi sokólskiej*” (Wydawnictwo „Prymat” w Białymstoku) będącej rezultatem prac nad autorskim projektem mgr Anny Żuk, historyka i animatora kultury w Sokółce k/Białegostoku. Na treść publikacji składają się starannie dobrane i opracowane wspomnienia kombatantów ziemi sokólskiej z lat 1918–1956, spisane przez uczniów miejscowego Gimnazjum Nr 2:

- „*Za wiarę i Ojczyznę*” (Jan Aniśko),
- „*Niepokorni*” (Bolesław Bielawski),
- „*To nie wina człowieka*” (Krystyna Biziuk),
- „*W służbie Ojczyźnie*” (Aleksander Czarnowicz),
- „*Młodość dla Polski*” (Kazimierz Czarnowicz),
- „*Skazany za Polskę*” (Wojciech Drewniak),
- „*Nigdy Polski nie będzie, wy tu na zawsze...*” (Janusz Galej),
- „*Na nieludzkiej ziemi*” (Alicja Klencner),
- „*O Polsce zapomnijcie na zawsze*” (Stanisław Klencner),
- „*Na robotach przymusowych*” (Marianna Kozłowska),
- „*Cieężar Platerówki*” (Marianna Ławik),
- „*Deportowane dzieciństwo*” (Romuald Murmyło),
- „*W imię obowiązku wobec Ojczyzny*” (Kazimierz Siedlecki),
- „*Nieludzkie czasy*” (Paweł Siemaszko),
- „*Byłem numerem za kolczastym drutem*” (Henryk Strzałkowski),
- „*Powojenne represje*” (Eugenia Zauliczna),
- „*Wojna po wojnie*” (Mikołaj Zauliczny).

Materiały przygotował do druku zespół redakcyjny w składzie: mgr Andrzej Alicki, mgr Marek Kietliński (przewodniczący), Dariusz Kloza, mgr Barbara Świętońska oraz mgr Anna Żuk. Wstępem opatrzył dr Jan Jerzy Milewski (Naczelnik Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku), zaś posłowie napisał Dariusz Kloza.

Promocji książki w Bibliotece Miejskiej w Sokółce towarzyszyły: instalacja artystyczna pt. „*Fragmenty z dziejów cierpienia*”, wystawa pieczęci ze zbiorów Archiwum Państwowego w Białymstoku oraz wystawa prac plastycznych uczniów Gimnazjum Nr 2 na Osiedlu Zielonym w Sokółce pt. „*Przeciw wojnie*”.

12 października – otwarcie instalacji artystycznej pt. „*Fragmenty z dziejów cierpienia*” przygotowanej według scenariusza Dariusza Kłozy i Kaliny A. Granackiej oraz koncepcji artystycznej mgr inż. Olgi Granackiej. Ekspozycja, zadedykowana pamięci mgra Stanisława Zybały składa się z wyrazów–

skojarzeń z cierpieniem, głównie tym spowodowanym przez totalitaryzmy w XX wieku, oraz cytatów z literatury i publicystyki, w tym kilku w językach obcych. Wystawa przybrała postać białej wieży z centralnie umieszczonym cyprysem (tradycyjne symbole cierpienia).

Rok 2005

20 lutego – jubileuszowe zebranie Zarządu Oddziału Towarzystwa w Białymstoku, podczas którego podjęta została okolicznościowa Uchwała, w której Zarząd „*pragnie wyrazić szczere i serdeczne podziękowanie wszystkim tym, którzy – choćby w najskromniejszy sposób – przyczyniali się i przyczyniają do realizacji przyświecających Towarzystwu celów*”.

4 maja – likwidacja Fundacji Pamięci Majdanka „Golgota” w Białymstoku, przeprowadzona ze względu na zbieżność celów i metod działania, dotychczasową nierozrwalną współpracę oraz – w ostatnich latach – tożsamość składu osobowego obu zarządów. Oddział Towarzystwa w Białymstoku stał się jej następcą prawnym.

20 września – XVIII Krajowy Zjazd Delegatów Towarzystwa Opieki nad Majdankiem, który zapoczątkował dyskusję o przyszłości Towarzystwa jako organizacji. Stanowisko białostockiego Zarządu Oddziału, który proponuje, by obecnym generalnym zadaniem Towarzystwa było „*szerzenie idei pokoju na świecie w oparciu o doświadczenia dwudziestowiecznych totalitarnych systemów politycznych*”, zostało przedstawione przez Dariusza Klozę.

27 października – „spotkanie pokoleń” pt. „*Pamięć pełna Nadziei*” w Archiwum Państwowym w Białymstoku, w którym uczestniczyli: Alicja Klencner, Wanda Sobolewska (Sybiraczki) oraz mgr inż. Marek Michowski. Spotkaniu temu towarzyszyła – przygotowana pod kierunkiem mgr Małgorzaty Supińskiej – recytacja poezji obozowej powstałej na Majdanku przez uczennice I LO im. Adama Mickiewicza w Białymstoku.

27 października – otwarcie literackiego uzupełnienia wystawy „*Systemy totalitarne – hańba XX wieku*”, przygotowanego według scenariusza Dariusza Klozy i Kaliny A. Granackiej. Dwa nowe bloki poświęcono problematyce ustroju totalitarnego w literaturze i myśli filozoficznej Europy, kolejny porusza zagadnienie praw człowieka i ich ochrony na arenie międzynarodowej, ostatni zaś – sporządzony w języku angielskim – kwestię pokoju na świecie, koncentrując się wokół odpowiedniego fragmentu z testamentu Alfreda Nobla oraz cytatów z wystąpienia papieża Benedykta XVI podczas XX Światowych Dni Młodzieży w Kolonii.

27 października – otwarcie w Archiwum Państwowym w Białymstoku wystawy prac plastycznych uczniów Zespołu Szkół im. Jana Pawła II w Kleosinie k/Białegostoku pt. „*Majdanek w sztuce. Wiara – Nadzieja – Miłość*”, wykonanej pod kierunkiem mgr inż. Olgi Granackiej oraz mgr Doroty Kazimierskiej. Na ekspozycję złożyły się wykonane w różnych technikach ilustracje do wierszy obozowych z tomiku pt. „*Pieśni zza drutów*”.

28 października – uroczysta sesja popularnonaukowa pt. „*Człowiek przeciwko człowiekowi. Dwudziestowieczne ludobójstwo systemów totalitarnych*” w Instytucie Historii Uniwersytetu w Białymstoku, podczas której wygłoszono następujące referaty:

- „*Majdanek. Cmentarzysko Europy*” (odczyt) – mgr Stanisław Zybala; odczytał mgr Stanisław Sianko,
- „*Pojęcie zbrodni przeciwko ludzkości na przestrzeni dziejów*” – Grzegorz Dąbrowski,
- „*Rozwój europejskich standardów traktowania więźniów*” – Kalina A. Granacka,
- „*Zarys dziejów okupacji sowieckiej 1939–1941 na Białostocczyźnie*” – Dariusz Kloza,
- „*Doktrynalno-prawne uwarunkowania hitlerowskiej i stalinowskiej maszyny ludobójstwa*” – dr Ireneusz St. Grat,
- „*Majdanek po wyzwoleniu 23 lipca 1944 r.*” – dr Janina Kielboń,
- „*Represje wobec działaczy białostockiej opozycji w okresie stanu wojennego*” – mgr Marek Kietliński.

Sesję otworzył wicedyrektor Instytutu Historii dr Wojciech Śleszyński. Uroczystość rozpoczęła prezentacja elektronicznej wersji książki „*Pieśń ujdzie cało*” przez mgr Annę Żuk.

Rok 2006

2 marca – „spotkanie pokoleń” pt. „*Pamięć pełna Nadziei*” w Publicznym Gimnazjum Nr 18 im. Króla Stefana Batorego w Białymstoku, przygotowane z inicjatywy mgr Ewy Kotyńskiej oraz mgr Mirosławy Kaliny, którego gośćmi honorowymi byli Wanda Sobolewska oraz mgr inż. Marek Michowski. Referat nt. procesu szesnastu wygłosiła Kalina A. Granacka, natomiast dzięki uprzejmości Państwowego Muzeum na Majdanku został wyświetlony film dokumentalny pt. „*Majdanek – obóz koncentracyjny*”. Zebrany został ponadto zaprezentowana wystawa pt. „*Systemy totalitarne – hańba XX wieku*” wraz z jej literackim uzupełnieniem.

8–9 maja – Przegląd Filmów Dokumentalnych o Totalitaryzmach w ramach IV Podlaskiego Festiwalu Nauki i Sztuki, przygotowany we współpracy z Wy-

działem Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz Klubem Integracyjno-Dyskusyjnym „Meritum” przy UwB. Za motto Przeglądu organizatorzy wybrali wiersz Kornela Filipowicza pt. „Niewola”. W auli Wydziału Prawa, w dwóch blokach (podział na tematykę represji hitlerowskich i stalinowskich), zaprezentowanych zostało osiem filmów:

- „Majdanek – obóz koncentracyjny” (reż. Beata Siwek-Ciupak),
- „Kochana Kitty”,
- „Zabrakło gazu” (reż. ks. Leszek Surma),
- „Karuzela” (reż. Michał Nekanda-Trepka),
- „Pudełko Stalina”,
- „O kolektywizacji rolnictwa, przesiedleniach i wielkim głodzie w ZSRR” (tłumaczenie z jęz. rosyjskiego wykonała dr Evguenia Maximovitch z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku),
- „Niewolnicy”,
- „Ostatni dyktator Europy?” (reż. Jerzy Kalina).

Pomiędzy filmami o tematyce stalinowskiej wyświetlane były krótkie filmy propagandowe z okresu budowy Związku Sowieckiego.

Przegląd, otwarty przez prodziekana Wydziału Prawa UwB dra Mariusza Popławskiego, odbył się dzięki uprzejmości Państwowego Muzeum na Majdanku, Domu Spotkań z Historią w Warszawie oraz Oddziału Telewizji Polskiej SA w Białymstoku. Gośćmi honorowymi Przeglądu byli: Michał Nekanda-Trepka, Jerzy Kalina oraz Katarzyna Topczewska (działaczka polskiej opozycji demokratycznej wobec reżimu Aleksandra Łukaszenki), którzy odpowiadali na liczne pytania widzów.

12 września – wydanie w edycji bibliofilskiej książki pt. „Piekło na ziemi” – wspomnień mgra Stanisława Zybały z uwięzienia w obozie na Majdanku na przełomie lat 1942 i 1943 (Wydawnictwo „Prymat” w Białymstoku). Tekst, napisany w 1975 r. i wyróżniony na konkursie pamiętników zorganizowanym przez Państwowe Muzeum na Majdanku, ukazał się w redakcji językowej mgr mgr Elżbiety i Andrzeja Alickich oraz w opracowaniu naukowym dr Janiny Kielboń, która ponadto opatrzyła publikację obszernym wstępem. Biografię autora pt. „O życiu i pracy Stanisława Zybały” przygotował Dariusz Kloza. Okładkę i portret autora wykonał artysta malarz mgr Jerzy Kurnicki, zaś całość uzupełnia zbiór trzynastu zdjęć i dokumentów ilustrujących życie autora oraz indeksy: osób i geograficzny.

16 października – publikacja „Informatora A.D. 2006” (Wydawnictwo „Prymat” w Białymstoku) przygotowanego przez Dariusza Klozę i dr Janinę Kielboń. Broszura zawiera najnowsze informacje o działalności statutowej białostockiej placówki Towarzystwa wraz z kalendarium najważniejszych wydarzeń

z lat 1980–2006 oraz krótką historię obozu na Majdanku. Tekst uzupełniają fragmenty wspomnień mgra Stanisława Zybały zatytułowanych „Piekło na ziemi” oraz zdjęcia i reprodukcje dzieł sztuki ze zbiorów Państwowego Muzeum na Majdanku. Układ graficzny „Informatora” przygotował mgr Andrzej Bazyłuk.

* * *

Podsumowanie pracy społecznej białostockiego Towarzystwa nie byłoby pełne bez wyliczenia kilku istotnych działań mających charakter ciągły lub powtarzalny. Od początku swego istnienia służyło ono utrzymaniu więzi środowiskowej pomiędzy zamieszkałymi na Białostocczyźnie kombatanami. Na bieżąco udzielana była pomoc merytoryczna w sprawach odszkodowań za krzywdy doznane w czasie wojny i okupacji, zaś w okresie PRL – również skromna pomoc socjalna z dotacji centralnych. Liczne były także spotkania byłych więźniów z młodzieżą (zwane „spotkaniami pokoleń”); niniejsze kalendarium wymienia tylko najważniejsze z nich. Każdego roku delegacje Oddziału uczestniczyły w obchodach kolejnych rocznic wyzwolenia obozu na Majdanku (23 lipca 1944 r.) oraz w uroczystościach „Dni Majdanka” w Lublinie (trzeci wtorek września), zaś po 1989 r. – także w lokalnych obchodach świąt państwowych i regionalnych, podczas których składane były wieńce lub wiązanek kwiatów.

Cały czas Zarząd troszczy się o powszechny dostęp do fachowej literatury historycznej na temat wojny i okupacji (zwłaszcza dotyczącej Majdanka) w placówkach naukowych, bibliotekach publicznych i szkołach ponadpodstawowych w regionie podlaskim, a także w kilku ośrodkach polonijnych na Litwie i Białorusi, uzupełniając nieodpłatnie księgozbiór. Szczególnym przywilejem w tej kwestii cieszy się Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku. Placówki oświatowe są ponadto głównym miejscem prezentacji wystaw szkolnych przygotowywanych przez białostockie Towarzystwo.

Na bieżąco ukazywały się relacje i artykuły o aktualnych przedsięwzięciach białostockiego Towarzystwa w lokalnej prasie, radiu oraz telewizji. Od 1999 r. prowadzony jest serwis internetowy (www.majdanek.prv.pl), aktualizowany w miarę potrzeb, w którym udostępniono m.in. akty normatywne, galerie fotografii oraz wersje elektroniczne niektórych publikacji książkowych i ekspozycji.

Białostockie Towarzystwo nawiązało i utrzymuje kontakty doraźne z Państwowym Muzeum na Majdanku, władzami publicznymi, ośrodkami naukowymi i kulturalnymi, szkołami ponadpodstawowymi, Oddziałem Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku oraz organizacjami o podobnym profilu działania.

Bibliografia

1. Dariusz Kloza, *O życiu i pracy Stanisława Zybala* [w:] Stanisław Zybała, *Piekło na ziemi*, Białystok 2006, ss. 89–99.
2. Dariusz Kloza, *Stanisław Zybała* [w:] *Słownik biograficzny białostocko-lomżyński*, t. I, Białystok 2002, ss. 131–134.
3. Józef Marszałek, *Towarzystwo Opieki nad Majdankiem a Muzeum na Majdanku*, „Zeszyty Majdanka”, t. XVI, Lublin 1995, ss. 91–99.
4. Anna Wójcik, *Sześćdziesięciolecie Towarzystwa Opieki nad Majdankiem*, „Zeszyty Majdanka”, t. XXIII, Lublin 2005, ss. 341–350.
5. Stanisław Zybała, *Działalność Towarzystwa Opieki nad Majdankiem* [w:] *Golgota naszych czasów*, Białystok 1987, ss. 1–8.
6. Stanisław Zybała, *Majdanek w naszej pamięci*, „Gazeta Współczesna” z dn. 24 II 1997 r.
7. Stanisław Zybała, *Powstanie i zarys działalności Oddziału Towarzystwa Opieki nad Majdankiem w Białymstoku w latach 1980–1990*, mps.
8. Sprawozdania roczne białostockiego Oddziału Towarzystwa Opieki nad Majdankiem za lata 1980–2005 (materiały nieuporządkowane).

Schedule of Social Work of the Society for the Preservation of Majdanek, Branch in Białystok (1980–2006) (Summary in English)

The Society for the Preservation of Majdanek was founded on 12 November 1945 from an idea of social activists from Lublin and Lublin region as a nationwide open *non-profit* organization for people who care about the idea of commemorating Majdanek, and desire to study its history. Today, the Society along with the State Museum at Majdanek in Lublin tend the former Nazi concentration camp in Majdanek and aim to retain the remembrance of martyrdom of the Polish people that suffered the 20th century European totalitarianisms.

The Białystok Interest Group of the Society was organized on 20 February 1980 as an independent Association which in 1989 was promoted to the rank of voivodship department. Thanks to members of the Society (over 80 people) and co-workers' work, and sponsors and public authorities' help, for over 25 years the Society has been conducting scientific, artistic, and didactic activities in order to commemorate victims of repression.

The structure and activities of the Society in Białystok are strongly connected with Stanisław Zybała (1924–2002), a former Majdanek concentration camp prisoner and Peasants' Battalions soldier (“Kurka”, “Pilot”) who was an initiator of founding the Society in Podlasie region and later became its chairman. His motto was: *A nation which loses its memory, loses its life*. Stanisław Zybała's biography was published in “*Białystok–Łomża Biographical Dictionary*” Vol. 1, and in his memoirs “*Piekło na Ziemi*” (*Hell on Earth*).

The Schedule below, based on annual reports, participants' accounts, and local press articles, discusses activities of the Białystok Society from its foundation until 2006. The history of 50 years of activities (1945–1990) of the whole Society was published by Józef Marszałek in “*Zeszyty Majdanka*” (*Majdanek Booklets*) Vol. 16 (1995), and the last decade of its work was described by Anna Wójcik in “*Zeszyty Majdanka*” Vol. 23 (2005).

The present paper is highly important in a discussion on the need of further existence of the Society and other organizations of that type.

Before 1980

1964 – “*Majdanek Accuses and Warns*” touring exhibition;

December 14 – Official permission to create in Białystok an interest group of the Society for the Preservation of Majdanek.

1980

February 20 – Founding meeting of the independent Białystok Interest Group of the Society.

1983

April 21 – “Concentration Camps in the Third Reich and in Conquered Lands, 1933–1945” lecture by Tadeusz Kijowski;

September – Foundation of the Honorary Committee for the Erection of Ecumenical Temple of Peace in Majdanek.

1984

April 30 – “Majdanek” touring documentary exhibition, Revolutionary Movement Museum, Białystok;

July – Video recording of memoirs of six former concentration camp prisoners for the State Museum at Majdanek.

1985

May 28 – “Majdanek in the Invader's Policy” lecture by Józef Marszałek, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin.

1986

August – “Living conditions in Majdanek Concentration Camp According to Documents and Former Prisoners' Accounts” master's dissertation defense by Krystyna Jaszczołt, Institute of History, Warsaw University, Białystok Branch;

August – “Majdanek in Documents and Former Prisoners' Accounts” master's dissertation defense by Grażyna Łodygo, Institute of History, Warsaw University, Białystok Branch;

November 20 – A new street named “Majdanek Victims Street” in Białystok.

1987

April 8 – “For Remembrance of Human Tragedy” artistic exhibition, Revolutionary Movement Museum in Białystok;

April 11 – “Camp Martyrdom with Special Focus on Majdanek Death Camp, 1939–1945” academic session; the following papers were presented:

- “Activities of The Society for the Preservation of Majdanek, Branch in Białystok” (Stanisław Zybala)
- “Nazi Concentration Camps in Białystok Region” (Waldemar Monkiewicz)
- “Deportation of Prisoners to KL Majdanek” (Anna Wiśniewska)
- “Majdanek Prisoners Martyrdom” (Czesław Rajca)
- “Nazi Concentration Camps in Poland in Legal-International Aspect” (Stanisław Sianko);

June 9 – John Paul II visits Majdanek.

1988

May – “Golgotha of Modern Times” book published;

November 11 – Academic session commemorating the 70th anniversary of regaining independence by Poland. The following papers were presented:

- “At Birth of the 2nd Republic of Poland” (Stanisław Sianko)
- “Józef Piłsudski and Independence of Poland” (Maria Katarzyna Grozdew)
- “The First Days of Independence in Białystok” (Aleksander Antoniuk).

1989

January 25 – Interest Group of the Society in Białystok promoted to the rank of Voivodship Branch.

1990

February 20 – Celebrating the 10th Anniversary of the Society, Branch in Białystok, the following papers were presented:

- “The Founding of the Society for the Preservation of Majdanek, Branch in Białystok, and Outline of its Activities, 1980–1990” (Stanisław Zybala)
- “From Behind Barbed Wire to Home Army” (Władysław Gałasiński)
- “Auschwitz in a Child's Eyes” (Marek Michowski)
- “Youth Transported from KL Stutthof to KL Mauthausen–Gusen” (Henryk Strzałkowski).

1991

April 17 – “Fate of Inhabitants of Białystok Region, 1939–1945” academic session in Museum of History in Białystok; the following papers were presented:

- “Białystok Region during World War II” (Adam Dobroński)
- “It Started by Coincidence” (Władysław Gałasiński)
- “Inhabitants of Białystok Region in Soviet POW Camps, 1939–1941” (Piotr Zaroń)
- “Forensic Protection of Bodies Exhumed from Graves of Victims of Genocide” (Jerzy Janica);

October 25 – “Chosen Aspects of Polish–German Treaties of Borders and Good Neighborliness of November 14, 1990” lecture by Stanisław Sianko.

1992

March – Video recording of accounts of former Nazi concentration camps prisoners;

April 15 – “Golgotha” Foundation for the Remembrance of Majdanek founded in Białystok;

November 26 – General Meeting of members of the Society, Branch in Białystok.

1993

April 30 – “The 50th Anniversary of Destruction of Białystok Ghetto” exhibition in Museum of History in Białystok;

August 23 – “Jews in Podlasie History” exhibition in Museum of History in Białystok;

December 15 – "Homage and Remembrance" academic session.

1995

April 21 – "Fate of Białystok Region Inhabitants during the Occupation" exhibition in Museum of History in Białystok;

September 28 – General Meeting of members of the Society, Branch in Białystok, celebrating the 15th Anniversary of social work;

October 25 – "Struggle and National Martyrdom, 1939–1945" academic session; the following papers were presented:

– "Armed Struggle in Białystok Region" (Jerzy Kulak)

– "Fate of Inhabitants of Białystok Region in Siberia during World War II" (Daniel Boćkowski)

– "Majdanek – Golgotha of Modern Times" (Stanisław Zybała);

December – "World War II as Remembered by my Family" historical and literary competition for students finals.

1996

April 24 – "To Preserve Remembrance" academic session;

December – Founding the first Youth Section in the Adam Mickiewicz High School in Białystok.

1997

February 24 – "Majdanek in our Memories" article published in "Gazeta Współczesna";

May 21 – "Meeting of Generations" in the Cyprian Kamil Norwid High School in Białystok;

December – "Struggle and National Martyrdom, 1939–1945" book published.

1998

February 20 – "...in a memory of my nearest" book published;

October 29 – "The Roads to Independent Poland" academic session.

1999

March 23 – Official website of the Society, Branch in Białystok in operation;

May 21 – "Meeting of Generations" entitled "Our Fate Is a Warning to You" in the John Paul II Elementary School in Białystok;

September 15 – "Majdanek – Hell on Earth" school exhibition in the John Paul II Elementary School in Białystok;

November – "Independent" exhibition preparation for secondary schools.

2000

May 10 – "World War II" documentary exhibition in the John Paul II Elementary School in Białystok;

November 30 – "Labor Camps and Concentration Camps – Disgrace of the 20th Century" competition finals.

2001

February 20 – "Compendium of Board of Directors of the Society for the Preservation of Majdanek in Białystok" published;

April 25 – "Deportations of Inhabitants of Białystok Region to Inhuman Land" academic conference in the Adam Mickiewicz High School in Białystok;

May 28 – "Poetry From Behind the Barbed Wire" artistic performance in Białystok;

October 25 – "Totalitarian Systems – Disgrace of the 20th Century" exhibition in the State Archive in Białystok;

November 15 – "Meeting of Generations" entitled "The Effects of a Totalitarian System" in the Adam Mickiewicz High School in Białystok.

2002

January 17 – Stanisław Zybała passes away;

April 22 – "The Roads to Independent Poland" book published;

June 20 – Appointing Jolanta Anna Kloza the chairperson of the Society, Branch in Białystok;

October 8 – Białystok City Council refuses to name a new rotary "The Majdanek Victims Rotary".

2003

March – "Białystok–Łomża Biographical Dictionary" Vol. 1 published, containing a biography of Stanisław Zybała;

April 24 – "Labor Camps and Concentration Camps during II World War – Disgrace of the 20th Century" history lesson in the Secondary School No.17 in Białystok.

2004

October 12 – "The Song Will Survive. Memoirs of Veterans from Sokółka Area" book published and promoted;

October 12 – "Fragments from the History of Suffering" artistic installation.

2005

February 20 – Jubilee meeting of Board of Directors of the Society, Branch in Białystok;

May 4 – Liquidation of "Golgotha" Foundation for the Remembrance of Majdanek;

September 20 – The 18th National Convention of Representatives of the Society for the Preservation of Majdanek;

October 27 – "Meeting of Generations" entitled "Remembrance Full of Hope" in the State Archive in Białystok;

October 27 – "Totalitarian Systems – Disgrace of the 20th Century" literary supplement to an exhibition under the same title;

October 27 – "Majdanek in Art. Faith – Hope – Love" art exhibition in the State Archive in Białystok;

October 28 – "Man Against Man. The 20th Century Genocide in Totalitarian Systems" academic session, Institute of History, University of Białystok.

2006

March 2 – "Meeting of Generations" entitled "Remembrance Full of Hope" in the King Stefan Batory Secondary School in Białystok;

May 8–9 – A Review of Documentaries on Totalitarianisms on the 4th Art and Science Festival in Podlasie;

September 12 – Stanisław Żybala's memoirs "Hell on Earth" luxury edition published;

October 16 – "Compendium A.D. 2006" published.

The Society for the Preservation of Majdanek, Branch in Białystok cares about general access to historical professional literature on war and occupation in scientific facilities, public libraries and secondary schools in Podlasie region.

There have been published many accounts and articles in the local press on the current activities of the Białystok Society. The Society temporarily co-operates with, among others, the State Museum at Majdanek and the Institute of National Remembrance.

Хронологический перечень социальной работы белостоцкого отдела Товарищества опеки над Майданком (1980–2006) (изложение по-русски)

Товарищество Опеки над Майданком образовалось 12 ноября 1945 года, благодаря общественным деятелям из Люблина и близлежащих районов. Оно являлась общепольской открытой организацией типа поп-профит, объединяющей тех, кому была близка идея памяти о Майданке и изучение его истории. В данное время товарищество совместно с Государственным музеем в Майданке в Люблине занимается опекой над бывшим немецким концентрационным лагерем в Майданке, а также работает над сохранностью памяти и мартирологии польского народа и народов мира, которых коснулся европейский тоталитаризм XX века.

Белостоцкий филиал товарищества появился 20 февраля 1980 года и являлся независимым кружком, который в 1989 году получил ранг воеводского уровня. Более четверти века товарищество занималось исследовательской, артистической и дидактической деятельностью, с целью собрать исторические и документальные сведения, касающиеся памяти жертв репрессии, благодаря работе членов организации (более 80 человек) и сотрудников, а также помощи спонсоров и представителей государственной власти.

Организация и деятельность белостоцкого товарищества тесно связана со Станиславом Зыбалой (1924–2002), бывшим заключенным концлагеря в Майданке и солдата Крестьянских Батальонов («Курка» и «Пилот»), который был основоположником товарищества на Подлясье, а позже его руководителем. Его деятельность сопровождалась девизом «Народ, теряя память, теряет жизнь». Биография Станислава Зыбалы была напечатана в 1-м томе Белостоцко-Ломжинского Биографического словаря, а также в его воспоминаниях под названием «Ад на земле».

Нижеуказанный хронологический перечень основывается на годовых отчетах, донесениях участников, а также вырезках из локальной прессы в период от начала деятельности Белостоцкого товарищества до 2006 года. Описание полувековой деятельности (1945–1995) товарищества опубликовал доктор Йозеф Маршалек в XVI томе «Тетрадей Майданка» (1995), а последнее десятилетие деятельности описала Анна Вуйтик в XXIII томе в 2005 году.

Данный труд имеет особенное значение в начатой дискуссии, касающейся существования и дальнейшей деятельности товарищества и подобных ему организаций.

До 1980 года

Выставка *«Майданек обвиняет и предупреждает»* – Белосток 1964 г.
Уделение полномочий на открытие Товарищества опеки над Майданком – 14 декабря 1979 г.

1980 год

Первое собрание самостоятельного кружка товарищества в Белостоке – 20 февраля.

1983 год

Доклад Тадеуша Киевского под названием *«Концентрационные лагеря в Германии и на завоеванных ею территориях в 1933–1945 годах»* – 21 апреля.

Образование почетного комитета строительства *Святыни Мира* в Майданке – сентябрь.

1984 год

Открытие в музее революционного движения в Белостоке документальной выставки *«Майданок»* – 30 апреля.

Запись на видеопленке воспоминаний шести бывших узников концлагерей для государственного музея в Майданке – июль.

1985 год

Доклад доктора Йозефа Маршалка из университета им. М. Кюри–Склодовской в Люблине *«Майданок в политике оккупанта»* – 28 мая.

1986 год

Защита двух магистерских работ в Институте истории филиала Варшавского университета в Белостоке: *«Условия лагерной жизни в Майданке на основании документов и описаний бывших узников»* Кристины Яцолт; *«Майданок на основании документов и описаний бывших узников»* Гражины Лодыго – август.

Появление улицы под названием *Улица Жертв Майданка* – 20 ноября.

1987 год

Открытие выставки художественных работ *«В память о человеческой трагедии»* в музее революционного движения в Белостоке – 8 апреля.

Научно-популярная сессия *«История лагерного мученичества, в особенно-сти в лагере смерти в Майданке 1939–1945»*, где были прочитаны следующие рефераты:
– *«Деятельность товарищества опеки над Майданком в Белостоке»*;

- *«Гитлеровские лагеря на территории Белостотчины»*;
 - *«Депортация узников в концентрационный лагерь в Майданке»*;
 - *«История мученичества узников Майданка»*;
 - *«Гитлеровские концентрационные лагеря на территории Польши в юридическо-международном аспекте»* – 11 апреля.
- Визит папы Римского Иоанна Павла II в Майданке – 9 июня.

1988 год

- Издание книги *«Голгофа нашего времени»* – май.
- Торжественная встреча, посвященная 70-летию польской независимости. Прочтены следующие рефераты:
- *«При рождении II Речи Посполитой»*;
 - *«Йозеф Пилсудский и независимость Польши»*;
 - *«Белосток в первые годы независимости»* – 11 ноября.

1989 год

Возведение белостоцкого кружка Товарищества в ранг воеводского отделения – 25 января.

1990 год

- Торжественное юбилейное собрание, посвященное 10 годовщине существования белостоцкого Товарищества, где были следующие выступления:
- *«Из-за колючей проволоки к народной армии»*;
 - *«Освенцим глазами ребёнка»*;
 - *«Транспортировка молодежи из лагеря Stutthof в Mauthausen–Gusen»*
- 20 февраля.

1991 год

- Научно-популярная сессия *«Судьбы жителей Белостока в 1939–1945 годах»* в историческом музее в Белостоке, где были прочитаны рефераты:
- *«Белостоцкая земля в годы Второй Мировой войны»*;
 - *«Все началось со случая»*;
 - *«Жители Белостока в лагерях СССР в 1939–1941 годах»*;
 - *«Судебно-медицинское предохранение останков жертв геноцида»*
- 17 апреля.

Публичное выступление Станислава Сянки *«Некоторые аспекты польско-немецких трактатов о границе и о хорошем соседстве от 14 ноября 1990 г.»* – 25 октября.

1992 год

Запись на видеопленке воспоминаний бывших узников гитлеровских концлагерей – март.

Образование фонда памяти о Майданке «Голгофа» в Белостоке – 15 апреля.

Общее собрание членов белостоцкого Товарищества – 26 ноября.

1993 год

Открытие выставки «К пятидесятой годовщине гибели белостоцкого гетта» в историческом музее в Белостоке – 30 апреля.

Научно-популярная сессия «Честь и память» – 15 декабря.

1995 год

Открытие выставки «Оккупационные судьбы жителей Белостока» – 21 апреля.

Общее собрание членов белостоцкого Товарищества по случаю 15 юбилея социальной работы – 28 сентября.

Научно-популярная сессия «Борьба и история мученичества в 1939–1945 годах», где заслушаны следующие рефераты:

– «Вооруженная борьба на Белостотчине»;

– «Сибирские судьбы жителей Белостока в годы II Мировой войны»;

– «Майданок – Голгофа нашего времени» – 25 октября.

1996 год

Научно-популярная сессия «Сохранить память» – 24 апреля.

Образование первой секции Молодых при Илице им. Адама Мицкевича в Белостоке – декабрь.

1997 год

Публикация в «Gazecie Współczesnej» статьи «Майданок в нашей памяти» – 24 февраля.

«Встреча поколений» – 21 мая.

Издание книги «Борьба и история народного мученичества в 1939–1945 годах» – декабрь.

1998 год

Издание книги «... в памяти моих близких» с одиннадцатью конкурсными работами – 20 февраля.

Научная сессия «Дороги к независимой Польше» – 29 октября.

1999 год

Появление адреса электронной почты в Интернете – 23 марта.

Встреча поколений в начальной школе №45 им. Иоанна Павла II «Наша судьба для вас предостережение» – 21 мая.

Открытие школьной выставки «Майданок – ад на земле» – 15 сентября.

Подготовка выставки «Независимая» – ноябрь.

2000 год

Открытие документальной выставки «II Мировая война» – 10 мая.

Итоги литературно-исторического конкурса «Концентрационные лагеря – позор XX века» – 30 ноября.

2001 год

Опубликован «Информатор управления отделения Товарищества опеки над Майданком в Белостоке» – 20 февраля.

Научно-популярная конференция «Высылка жителей Белостока на нечеловеческую землю» – 25 апреля.

Словесно-музыкальный монтаж «Поэзия из-за проволоки» – 28 мая.

Открытие документальной выставки «Тоталитарные системы – позор XX века» – 25 октября.

Встреча поколений в Илице им. Адама Мицкевича в Белостоке «Последствия тоталитарной системы» – 15 ноября.

2002 год

Смерть Станислава Зыбалы – 17 января.

Издание книги «Дороги к независимой Польше» – 22 апреля.

Избрание Иоланты Анны Клозе на должность нового президента Товарищества – 20 июня.

Несогласие дать название «Рондо жертв Майданка» для рондо в Белостоке – 8 октября.

2003 год

Издание «Белостоцко-Ломжинского биографического словаря» – март.

Лекция истории «Концентрационные лагеря времен II Мировой войны – позор XX века» для учеников Публичной гимназии №17 в Белостоке – 24 апреля.

2004 год

Издание книги «Воспоминания бывших ветеранов сокольской земли» со множеством публикаций – 12 октября.

Открытие артистического представления «Фрагменты из истории страдания» – 12 октября.

2005 год

Юбилейное собрание Управления Товарищества в Белостоке – 20 февраля.

Ликвидация Фонда «Голгофа» в Белостоке – 4 мая.

XVIII государственный съезд делегатов Товарищества опеки над Майданком – 20 сентября.

Встреча поколений в Государственном архиве в Белостоке *«Память полная надежды»* – 27 октября.

Открытие литературной части выставки *«Тоталитарные системы – позор XX века»* – 27 октября.

Открытие выставки художественных работ учеников *«Майданок в искусстве. Вера – Надежда – Любовь»* в Государственном архиве в Белостоке – 27 октября.

Научно-популярная сессия *«Человек против человека. Геноцид тоталитарных систем XX века»* – 28 октября.

2006 год

Встреча поколений в Публичной гимназии №18 в Белостоке *«Память полная надежды»* с просмотром документального фильма *«Майданок – концентрационный лагерь»* и выставки *«Тоталитарные системы – позор XX века»* – 2 марта.

Просмотр документальных фильмов о тоталитаризме на IV Подляском фестивале науки и искусства – 8–9 мая.

Издание книги *«Ад на земле»* – 12 сентября.

Публикация *«Информатора A.D. 2006»* – 16 октября.

Руководство товарищества в Белостоке заботится о доступе в научных учреждениях, публичных библиотеках и средних школах подлясского региона к исторической литературе на тему войны и оккупации.

Белостокское Товарищество по сей день продолжает свою работу. О его актуальной деятельности издается множество статей и периодик в локальной прессе. Товарищество поддерживает контакты с Государственным музеем в Майданке и отделением Института Народной Памяти в Белостоке.